

Forfatter: Palladius, Peder

Titel: Peder Palladius' Danske Skrifter

Citation: Palladius, Peder: "Peder Palladius' Danske Skrifter", i Palladius, Peder: *Peder Palladius' Danske Skrifter*, udg. af Lis Jacobsen , H.H. Thiele, 1911-1926, s. 324. Onlineudgave fra Arkiv for Dansk Litteratur: <https://tekster.kb.dk/text/adl-texts-palladius05val-shoot-idm140381304826816.pdf> (tilgået 26. april 2024)

Anvendt udgave: Peder Palladius' Danske Skrifter

RETTELSE OG TILFØJELSE TIL BIND I-V

FØRSTE BIND

S. 27, Note til S. 16 L. 25. *Luciidag*] kunde ogsaa være Fejl for: *Lucedag*, d. 18. Oktober.

S. 37 L. 9. Se Tilføjesen I. 420.

S. 53 L. 5. *Kain*] læs: *Kam*.

S. 54 L. 1. (*S. 76*)] læs: (*S. 77*).

S. 60 L. 10. Det her omtalte Lybecker-Tryk fra 1568 af *Enchiridion* findes nu i Karen Brahes Bibl., købt af Biblioteket paa Borchs Auktion.

S. 60. Tilføj som 6a: Endnu en Udgave fra 1586 er fundet i Herning Musæum; nu paa Det kgl. Bibl. Dens Titel er: *Enchiridion Eñ liden | Catechismus / el- | ler Christelig Lærdom | gantske nyttelig for | alle Sogneprester oc Pre- | dickere. Ocsaa for | Børn oc vngt | Folck. | D. Mart. Luth, | (Træsnit af Moses m. Tavlerne). Kiøbenhaffn/ | M. D. LXXXVI. - Teksten som i Kristiania-Udg, 1586 med smaa Afvigelser; Træsnittene er ogsaa noget afvigende.*

S. 61 L. 6 f. n. Af Katekismusudgaven 1575 er to Optryk fra 16. Aarh. fundet: 1) Fragment af en Udg. 1587 paa det kgl. Bibl. i Kbh. 2) en Udg. fra 1599 i et Samlingsbind i Ribe, se L. Nielsen, Festskr. til Collijn. S. 228.

S. 82 L. 29, *sker*] læs: *skeer*.

S. 116, Note til S. 107 L. 26, Hans Vingaards *Symbolum* er maaske snarere en tysk Sentens. I Cassubens *Salmebog* vil man, under "Rim og Symbola", finde en Mængde saadanne Symbola, hvoraf kan nævnes:

WEGGSGMA = Wie es Gott gefällt so gefällt mirs auch.

IHGIGH = Ich hab's gestalt/ ins Herren Gewalt.

HRMDDW = Herr regier mich durch dein Wort.

325

IWDMEL = Ich weiss dass mein Erlöser lebt.

HEMBDW = Herr erhalt mich bey deinem Wort.

HGVVG = Herr Gott verley vns Gnad.

S. 177 L. 27. *bedynde*] læs: *begynde*.

S. 179 L. 23. *facramenterne*] læs: *sacramenterne*.

S. 195 L. 16 med Note S. 239. *Jonfrukrenckere*] maaske snarest Trykfejl for *Jomfrukrenckere*.

S. 196 L. 3. *Naa*] læs: *Naar*.

S. 204 L. 18. *welm aa*] læs: *wel maa*.

S. 215 L. 3. *Keformatz*] læs: *Reformatz*.

S. 237, Note til S. 174-76. Den her meddelte Melodi er ikke oldkirkelig; dens Oprindelse er ubekendt

S. 238, Note til S. 182 L. 15. Lidelseshistorien efter Rugenhagen forelaa oversat af Hans Tavsens i dennes *Postil* (Vinterdelen), jfr, *Teol. Tidsskr.*, n. Række, V (1902) 138. Den i Ordinansen citerede Oversættelse er imidlertid forskellig fra Tavsens, saa det kan ikke være denne, der hentydes til. Overskrift og Begyndelse til Tavsens Oversættelse lyder: *Wor Herres Jesu Christi Pinsels histori effter de fire Euangelister. - Der Jesus*

med sine Disciple hadde effter Naderen eend lofsangen/ da gick han bort wd som han wor won/ offuer den dam Kydron.

S. 294 L. 2. *hugstere*] jfr. Johs. Brøndum-Nielsen i Arkiv f. nord. Fil. XXXI. 107 f.

S. 306 Fodn. L. 12. *Messe-embedet*] jfr. Kirkehist. Saml, 5. R, II. 22, Fodn.

S. 306 Fodn, L. 17. 2. *Mos*, 32] læs: 5. *Mos*. 32. - Med denne Oversættelse af Moses, Sang kan jævnføres Hans Tavsens fra 1535, se P. Severinsen, Teol. Tidsskr. n. R. V. 140 f.

S. 312 L. 1. Et komplet Exemplar af Bedebogen 1544 findes i Sorø Akademis Bibl. (se L. Nielsen: Skole- og Stiftsbiblioteker. 1925. 109).

S. 312 L. 6, Denne Bog mangler Titelblad] Titlen er anført i Langebeks Auktions-Katalog 20/1 1777 S. 411: *Geo. Schmaltzings Davids Psalter udi Bønner overs. af Jac. Hansen. Kbh. 1570. 80* .

S. 316 L. 10, Udgaven u. St, o, A. af "Sjælens Lægedom" er vistnok fra 1561, se L. Nielsen: Boghist. Studier 132. - Desuden er i Vid, Selsk. Almanak 1765 nævnt en Udg. fra 1561: *Siælens Lægedom ved Urbanum Regium, fordansket med Petri Palladii Fortale. Kiøbenhaffn 1561. in 12mo* .

S. 318 L. 8. *quartu mpræceptum*] læs: *quantum præceptum*.

S. 320 L. 12: Senere Oplag kendes ikke,] ændres til: "En 326 Udgave fra 1562, trykt af Mads Vingaard, findes i Univ. Bibl. i Oslo (Fotografi paa Det kgl. Bibl. i Kbh.). Jfr. L. Nielsen i Nord. Tidskr. f. Bok och Bibl. X. 157.

S. 320 Fodn. L. 8 f. n. *saligc*] læs: *salige*.

S. 349 Kap. II. Foruden i de her nævnte fem Haandskrifter findes de to Expeditiones om Manddrab er e og om Afløsning for Ihjelliggen i *Laurids Pedersens Thuras Brevbog*, Add. Fol. 142: *Hvorledis Manddrabere schulle Aabenbare affløsis och forliges wed den Hellig Kircke*, S. 132 ff., og: *En Form och Maade Hvorledis de som ligge deris børn i hiell schulle affløsis aff Petro Palladio*: S. 151 ff.

S. 349 f. Om Dateringen af Vexiø-Hs. jfr. Bind IV, S. 5 Fodn.

S. 353 f. Om Folieringen af Hdskr. B se Brøndum-Nielsen i Arkiv f. nord. Fil. XXXI 108 f.

S. 353 Fodn. 4. Lybeck] udgaar.

S. 362 L. 4 ff. Om den her omtalte Formularbog se Kirkehist. Saml. III, 149 f.

S. 368 L. 15. A, B, E] læs: A, C, E.

S. 373. L. 10. Expeditionen om lønligt Skriftemaal ansættes af Pastor Severinsen til Tiden mellem 1538 og 1540, idet S. opfatter den som en Vejledning til Brug ved Bogen om Lønligt Skriftemaal, jfr.nærv.Udg. S. 143 L. 16 flg. Da Absolutionsformelen findes i *Bogen*, var der ingen Grund til at gentage den i Expeditionen. Men var denne yngre end 1540, vilde Palladius nok have meddelt den nye Absolutionsformel, vedtaget paa Bispemødet i Kbh. 1540, se Rørdam, Kirkelove I. 158.

S. 393. Hele det didaktisk-examinerende ved Skriftemaalet, som her antydes, stammer (if. Pastor Severinsen) fra Luther og er af ham programmæssigt fremsat i En Skærtorsdagsprædiken 1523, se Jul. Köstlin, Martin Luther, Berlin 1903, I. 523 med Henvsn. - Om Skriftemaalet som Katekisation se Kirkehist. Saml. 4. R. IV, 689, 3. R. II. 262 samt Palladius' Da. Skr. IV. 325 med Henvsn. og V. 175.

S. 399. *Modus absolvendi puerorum oppressores*] er (if. Medd. fra Pastor Severinsen) maaske bleven til i Anledning af Bestemmelsen paa Bispemødet i Kbh. 1540 om, at denne Forretning skulde overdrages fra Biskopperne til Købstadsprovsterne (jfr. Rørdam, Kirkelove I. 159). Skriftets Indledning er en Genklang af Synodebestemmelserne, og Absolutionsformlen S. 405 er beslægtet med samme Synodes (o. c. 158).

S. 6 L. 3. Om *Johan Grosch's Trostsprüche* se en udførligere Fremstilling i Zeitschr. f. Kirchengeschichte XXXV. 403 ff. (ved Udgiveren). Jfr. Neu kirchl. Zeitschr. 1917, p. 167 ff. (Haußleiter, Luthers Koburger Briefe und Trostsprüche), - Ogsaa Luther selv skrev paa Koburg Slot 1530 nogle dejlige Sprog af den hellige Skrift: "*Schöne auserlesene Sprüche der heiligen Schrift*" (ErlangenUdg. Bind 23, S. 154 ff.) o. c. 149 ff.

S. 82, Note til S. 79 L. 10. Interpunktionen] læs: Interjektionen.

S. 96 Nr. 2. Et komplet Exemplar af Udgaven 1562 findes i Trondhjem Bibl. (L. Nielsen i Nord. Tidskr. f. Bok- och Bibl. X. 160).

S. 97 Fodn. Om Fragmentet af *Fons vitæ*, jfr. L. Nielsen, Boghisi Studier S. 123.

S. 99 L. 6 f. n. Om Navnetrækket *AF* se L. Nielsen, Boghist. Studier S. 43.

S. 157 L. 15 ff. Den af Biskop Harboe anførte Titel er vistnok afskrevet efter et langt senere Tryk (Exemplar i Herning Musæum) se ndf. (L. Nielsen, Boghist. Studier S. 63).

S. 161. Som Nr. 4 tilføjes: et Tryk, fundet i Herning Musæum, med flg. Titel: *Den LI Psalm/ | Miserere | mei Deus/ Christe- | lige vdlagt aff Hierony- | mo Sauonarola/ Oc for- | dansket aff Doct. Petro Palladio/ | alle fromme oc retsindige Christ- | ne/ som Dansk maal for- | staa/ til trøst oc | husualelse. | Prentet i Kiøbenhaffn/ aff | Laurentz Benedicht.* | (L. Nielsen, Boghist Studier, S. 101).

S. 189 L. 18. *HERKE*] læs: *HERRE*.

S. 194 L. 16. *HEKrens*] læs: *HERens*.

S. 206 L. 23. *HERKE*] læs: *HERRE*.

S. 297 L. 16. *HEKren*] læs: *HERren*.

S. 312 L. 4. Senere Udgaver kendes ikke.] tilføj: "men enkelte Stykker af "En Tractat" er optrykt af *H. P. Resen* i *Om Børnelærdoms Visitatz i almindelighed*. Kbh. 1627, se A. Chr. Bangs Katekismehistorie II 161-63. Disse Stykker gik igen i Katekismus-Udgaverne endnu i de stærke Jyders saakaldte "Pavekatekisme". (Meddelt af P. Severinsen).

S. 312 Fodn. En Traktat 1553 er trykt hos Hans Vingaard. (L. Nielsen, Boghisi Studier S. 106).

S. 355 L. 19 og S. 361 (Noten). *See her/ om det Barneleg*] vistnok Fejl for *See her/ om det er Barneleg* dvs. "det er ikke Barneleg, men Alvor, med Pesten" osv.
328

S. 360 Note til S. 339 L. 5. *Gaat er icke for meget*] Betydningen er snarere "af godt kan man ikke faa for meget"; Komplementet hertil bliver: "man kan ogsaa faa for meget af det gode".

S. 370 L. 6 f. n. Traktaten om Mildhed er, som formodet, trykt hos Hans Vingaard; se L. Nielsen i Nord. Tidskr. f. Bok- och Bibl. III. 102.

S. 378 L. 30 (og Note 387). *Men er det en Herremand/ Borger eller Bonde/ som er fortørnit/ da mue der Herremend/ Borgere eller Bønder omkring hannem*] bør forklares: "da maa der Herremænd osv. omkring ham" dvs. da maa der Dannemænds Forbønner og Trusler til, for at den fornærmede skal tilgive - da gør han det ikke af sig selv. (Meddelt af P. Severins en).

S. 383 L. 28. *den wgudelig Iulianus*] jfr. Fr. Nielsens Haandb. i Kirkens Historie I. 542.

S. 393 Nr. 1. "Om Aager" er trykt hos Hans Vingaard, se L. Nielsen i Nord Tidskr. f. Bok- och Bibl. III. 102.

TREDIE BIND

S. 16 Nr. 1. "*S. Peders Skib*" er, som formodet, trykt hos Hans Vingaard, se L. Nielsen i Nord. Tidskr. f. Bok- och Bibl. III. 102.

S. 25 L. 10. *De*] læs: *Oc*.

S. 51 L. 28. *Keyser Nero/ som vaar den siette Keyser Nero*] Det sidste *Keyser Nero* er vel Fejl for *Keyser*.

S. 76 L. 31. Initialet G mangler.

S. 95 L. 4. *kætteti*] læs: *kætteri*.

S. 122 L. 5. *fernisse*] læs: *fornisse*.

S. 125 Note til S. 82 L. 11 ff. Historien om Gregorii Fiskepark findes ikke i *Ursperger-Krøniken*, men i et Tillæg til *Melanchthons* Udg. af den. Heri er aftrykt et Ulrik af Augsburg falskeligt tillagt "Brev" med denne Historie i, et Tendensskrift fra Cølibatsstridighedernes Tid. Findes i Monumenta Germaniæ historica. Libelli de Lite Imperatorum et Pontificum Tom. I 257, hvor dog i Heinemanns Indledning et Tryk fra 1555 kaldes Editio princeps. Det udgaves allerede i 1520 i Wittenberg: Epistola Divi Hulderichi Augustensis episcopi adversus constitutionem de cleri coelibatu, plane referens apostolicum spiritum. Paa Tysk 1521 i Hagenau; se Ernst Schäfer: Luther als Kirchenhistoriker. Gütersloh 1877, 407. (Meddelt af P. Severinsen).

S. 126, Note til S. 85 L. 28. *Skabellarius*, Skapuler, opr. et over Skuldrene (*scapulæ*) nedhængende Klædningsstykke; de 329 spiller endnu stor Rolle i det katolske Afladsvæsen. Se Franz Beringer: Die Ablässe, ihr Wesen und Gebrauch. 11. Aufl. Paderborn 1895, 382 ff. (Meddelt af P. Severinsen).

S. 126 Note til S. 85 L. 32. *Almutze*, *Almutium* eller *Almutia*, oprindelig en Hovedbedækning, der fortsatte ned over Skuldrene, senere nærmest en Skulderkrave, oftest af Pelsværk, hvis Kabuds blev rudimentær, efter at Baretten var bleven Hovedbedækning. Blev Kannikers Kendetegn, Joseph Braun: Die liturgische Gewandung p. 355-357. Var fra 1554 et Stridsemne mellem Pall. og Roskilde Kanniker (Pia quaedam cantica, Fortalen: Almutriati incedunt adhuc, tanquam bacchanalia per totum annum celebrantes). Kannikernes Svar findes i Pontopp, Ann. III. 338, (Meddelt af P. Severinsen).

S. 131, Note til S. 102 L. 1. læs:

[x][x][x][x][x][x][x][x][x][x][x]

S. 141 Nr. 2. Om den udaterede Udg. af Rimstokken se L. Nielsen, Boghist. Studier S. 109.

S. 203 L. 26. *oe*] læs: *oc*.

S. 227 L. 12 Marg. *Luc*] læs: *Cuit* (*dolgoeo* Civitate).

S. 237 L. 13. *det* ||] læs: *der* ||

S. 253 L. 21 f. *men-miske*] læs: *men-niske*.

S. 334 L. 11 f. n. Et komplet Exemplar af Alterbogen 1580 findes i Videnskabs-Selskabets Bibliotek i Oslo, og i Trondhjem Bibl. findes baade et komplet og et defekt Exemplar, se L. Nielsen i Nord. Tidskr. f. Bibl. X. 160.

S. 334 L. 4 f. n. Som Nr. 4a tilføjes: En Udgave fra 1596, trykt af *Laurentz Benedicht*. Trondhjem Bibl. (L. Nielsen i Nord. Tidskr. f. Bok- och Bibl. X. 160).

S. 497 L. 2. Tilføj: "S. 483 L. 8 er *anden Troesartikel bortfaldet i Orig. udgaven*; den findes saavel i Grundlaget, Haandbogen 1538, se Da. Skr. I. 105 L. 23 ff., som i alle senere Oplag af Alterbogen.

FJERDE BIND

S. 136. Som Nr. 2 a tilføjes: en Udgave fra 1580, trykt i Kbh. hos *Andreas Gutterwitz* - ligesom Udgaven 1581 -. Exemplar i et Samlingsbind i Ribe Cathedral-Bibl. se L. Nielsen i Festskn til Collijn, S. 228.

S. 139. Fragm. u. A. af Bugenhagens Passionshist, jfr. L. Nielsen, Boghist, Studier S. 122.

S. 414 Note til S. 388. Melodien er den katolske 9. Salmetone.

FEMTE BIND

S. 4, om Tidspunktet for Nedskrivningen af Visitatsbogen se Tilføjelsen V, S. 240.

S. 8-9, Bilag 5, Udg. S. 100 f.] læs Udg. S. 109 f.

S. 14 L. 8. *hehoff*] læs *behoff*.

S. 34 L. 22. *neye*] forklaret i Noterne (S. 160) som "bøje sig" = knæle; *snarere* = bøje Hovedet; jfr. Chr. Pedersens Messebog: *alle menniske som neruerendiss ere men messen sigiss de skulle bøye deriss knæ och neye met deriss hoffuit saa tit som de høre ihesu naffn*". (Chr. P. Da. Skr. II. 462). - Den her omtalte Sæd har holdt sig til vore Dage, if. en Oplysning, jeg har modtaget fra Pastor *J. Nellemann*, Ulbølle, der meddeler: "da jeg var Præst i Rødding m. m. ved Viborg 1910-15, fik jeg at gøre med et gammelt Ægtepar (Manden var 94). Naar jeg tog dem til Alters eller læste for dem og nævnede Jesu Navn, gav de en Reverens, ikke ved at knæle, men ved, siddende paa deres Pladser, at nikke med Hovedet, hvorimod denne Reverens aldrig kom, hvis jeg sagde eller læste "Vorherre" eller "Gud"".

S. 174 f. Note til S. 59 L. 1. Jfr. Tilføjelsen V. S. 240.

S. 176. Note til S. 61 L. 10. Jfr. Tilføjelsen V. S. 240.

S. 180. Note til S. 70 L. 27. Jfr. Tilføjelsen V. S. 240.

S. 205. P. Severinsen opfatter *Lakkefoged* som biskoppelig Øvrighedsperson, der stævnede Folk for Officialerne (bl. a. for Helligbrøde).

S. 206. Note til S. 124 L. 1. Jfr. Tilføjelsen V. S. 240.

S. 213. Note til S. 133 L. 6-7. at være *halff borttagen* betyder at være lam (Kalk. I S. 258). Tilføjelse af *hand* er vist overflødig.

S. 215. Note til S. 136 L. 8 f. Jfr. Tilføjelsen V. S. 240.